

Dr sci. Ćimeta Hatibović
Mr.sci Selma Hodžić

PRILAGOĐENI EDUKATIVNI PROGRAM

PREZENTACIJA

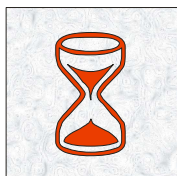
Obrazovni paket ukupno traje 12 sati, u što su uključeni individualno učenje, vježbe i rad grupe s mentorom.

Materijal za ovaj obrazovni ciklus je strukturiran uz različitu didaktičku podršku (pisani materijal, literatura, video prezentacija)

Pisani materijal služi za pružanje osnovnih informacija odnosno kao tekst-vodilja kroz rad: u tekstu su izložena uputstva kako koristiti različite materijale i kako organizovati modalitete i vrijeme učenja.

Predložene vježbe treba da se izvode individualno i manjim grupama, nakon čega se, o istim, raspravlja sa mentorm

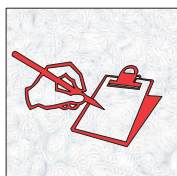
To će biti moguće izvesti uz pomoć simbola koji imaju slijedeće značenje:

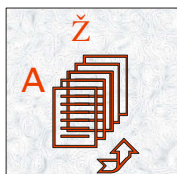
OZNAČAVA VRIJEME UČENJA

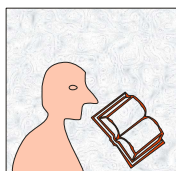
LITERATURA KOJA SADRŽI PODATKE

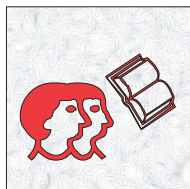
SADŽI SAVJETE I KOMENTARE

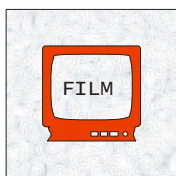
TERMINOLOGIJA

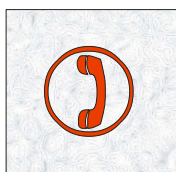
POZIV NA INDIVIDUALAN RAD

POZIV NA GRUPNI RAD

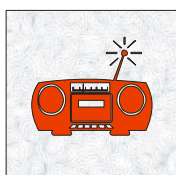
POZIV ZA GLEDANJE FILMA

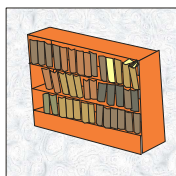
POZIV MENTORU

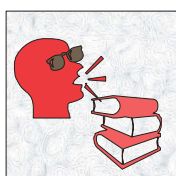
KLJUČNA TERMINOLOGIJA

SLUŠANJE AUDIO ZAPISA

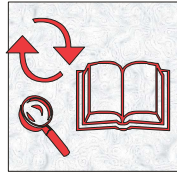
PODACI O POSTOJANJU CENTARA ZA DOKUMENTACIJU

UPUĆUJE NA POSTOJANJE DETALJNIJIH TEKSTOVA O NEKIM
AUTORIMA

KAFE PAUZA

POZIV UČESNICIMA NA PROUČAVANJE JEDNOG OBRAZOVNOG
PAKETA

NAVEDENI SIMBOLI SU UPUTA ZA SAMOSTALAN RAD OSOBE KOJA SE
OBRAZUJE.

NAKON URAĐENE VJEŽBE TREBA PRODISKUIRATI SA VOĐOM SEMINARA.

VJEŽBE SE VREDNUJU NA OSNOVU NEKOLIKO KRITERIJA:

1. KOLIKO JE POLAZNIK RAZUMIO PREDOČENO GRADIVO
2. KOLIKI JE KAPACITET (PREDZNAJJE) POLAZNIKA

Kratko o radu Centra za dokumentaciju i edukativnu inovaciju TK

Projekat «Skrbništvo i ponovno uključivanje maloljetnika sa teškoćama u psihičkom i fizičkom razvoju i promocija socijalnog poduzetništva na teritoriju Bosne i Hercegovine» je finansiran od strane Ministarstva vanjskih poslova Italije i sufinansiran od regija Emilia Romagna i Marke dok su implementatori projektnih aktivnosti na području cijele Bosne i Hercegovine dvije italijanske organizacije „Edicaid“ i „Fuorimargine“.

Jedna od projektnih aktivnosti je otvaranje Centra za dokumentaciju i edukativnu inovaciju TK (u daljem tekstu Centar¹).

Centar je nastao u oktobru 2006.god sa ciljem da bude mjesto raznovrsnih susreta između osoba sa posebnim potrebama, stručnjaka različitih profesija, roditelja, studenata i lokalne zajednice i zamišljen i kao mjesto dokumentovanja iskustava u radu sa djecom, te kao istraživačko mjesto, mjesto inovacije i mjesto koje će povezivati druge strukture i teritorije.

Centar se nalazi u Zavodu za odgoj i obrazovanje osoba sa teškoćama u psihičkom i fizičkom razvoju, u ulici Krečanska 5 u Tuzli.

---

¹ www.ciod.ba

Obrazovanje primjereno svima

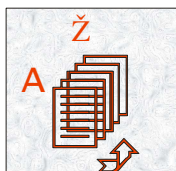
U cilju prevazilaženja tradicionalnog pristupa u obrazovanju i poštovanju dokumenata i preporuka specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija i Evropske unije, posebno obrazovanju djece sa posebnim potrebama, nastavnici ulažu dodatne napore u razvoju nastavnih planova i programa, permanentnom obrazovanju, adekvatnoj i blagovremenoj podršci učenicima i didaktičko-metodičkim strategijama u učenju. . Nastavnici, kao direktni nosioci promjena u radu s djecom s posebnim potrebama , svakodnevno se susreću sa različitostima svojih učenika po mnogim osobinama: po izgledu, po predznanju, osobinama ličnosti, ponašanju, motivaciji, načinima učenja i mnogim drugim međusobnim razlikama. (ona se razlikuju i po tome što ne vide jednako, što ne primjećuju jednako, ne čuju jednako, ne pamte istom brzinom, ali i ne zaboravljaju istom brzinom). „Svako od nas je, na izvjestan način, kao svi drugi, donekle samo kao neko drugi, a najviše kao niko drugi“ (Milijević, 1993), zbog čega pedagoški stručnjaci kreiraju i predlažu uspješnu i kvalitetnu edukaciju u kojoj će se poštovati individualnost svih učenika.

Pošto se djeca toliko razlikuju neophodno je te razlike otkriti, naročito ako su te razlike odlika smanjenih sposobnosti, ili značajno većih sposobnosti djece. Neophodno je što ranije, ako već roditelji ili odgajatelji iz obdaništa nisu to uradili, identificirati posebnu potrebu djece, koja se može ispoljiti u raznim vidovima kao što je: oštećenje sluha, oštećenje vida, neki govorni poremećaj, tjelesni nedostatak , poremećaj u ponašanju, neka hronična bolest koja zahtijeva posebnu pažnju nastavnika i djece u razredu i školi. Tako npr. nastavnik primjećuje slabiju aktivnost u nastavi, oslabljen interes, slabu mogućnost reprodukcije tek izloženog gradiva, nesnalaženje u upotrebi pribora, u prostoru sveske, ne reaguju kada se oslovljavaju, primiču svesku očima itd. Neki učenici prekomjerno su motorno aktivni, ili, kako nastavnici obično kažu, nemirni i svojim nemirom ometaju rad drugoj djeci. Drugi su pak prekomjerno mirni, nezainteresovani za nastavnikovo izlaganje. Ima učenika koji slabije komuniciraju s okolinom , nastavnici obično kažu da od takvog učenika ne mogu "izvući" ni riječ, ili kako dijete nema dovoljno umnih sposobnosti da prati nastavu ili da izvršava neke intelektualne zadatke, npr. ne shvaća u nastavi matematike neke odnose, ne razumije zadatak, ili ga shvati pogrešno, pa ga rješava neadekvatno.

Rano otkrivanje nesposobnosti znači na vrijeme reagovati i poduzeti odgovarajuće odgojno-obrazovne mjere za prevazilaženje ili ublažavanje posljedica tih teškoća odnosno sačiniti prilagođeni edukativni program.

Goethe nam poručuje:

„Odnosi se prema čovjeku
onako kakav on jeste i on će
ostati takav. Postupaj
prema njemu onako kakav on može
postati i kakav bi trebao biti i
on će postati onakav kakav
može i kakav bi trebao biti“

TERMINOLOGIJA

Termin “posebne potrebe” podrazumijeva faktore ili uvjete koji sprečavaju normalno učenje i razvoj osoba. “Sprečavajući faktori” mogu biti privremeni ili takvi da traju cijeli život i ne dozvoljavaju adekvatan progres osoba zbog faktora kao što su teškoće, socijalni, emocionalni, ekonomski, zdravstvene ili politički uvjeti.

U području obrazovanja, kao i na svim drugim područjima, osobe imaju različite sposobnosti i mogućnosti. Djeca koja nemaju uspjeha kao većina druge djece susreću se sa teškoćama u usvajanju i produciranju znanja, što ne bi postojalo, ili bi bilo manje naglašeno, ukoliko bi ta djeca dobila na vrijeme odgovarajuću pomoć odnosno podršku. Stančić (1999) navodi da “djeca i mladež s posebnim odgojno-obrazovnim (rehabilitacijskim) odnosno (re) habilitacijskim potrebama su ona kojoj, u svrhu optimalnog razvoja sposobnosti, i drugih društvenih i osobno pozitivnih svojstava ličnosti, su nužni posebno prilagođeni i individualizirani uvjeti i postupci”.

Definisanje podgrupa djece sa posebnim potrebama

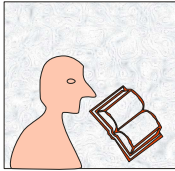
Prema ICD - 10:

1. Mentalna retardacija
2. Oštećenje sluha (naglušost i gluhoća)
3. Oštećenje vida (slabovidost i sljepoća)
4. Tjelesna i hronična oboljenja i oštećenja
5. Višestruka ili multipla ometenost
6. Pervazivni razvojni poremećaj
7. Specifični razvojni poremećaj
8. Poremećaj ponašanja i emocija
9. Psihoza razvojnog doba
10. Poremećaji raspoloženja (afektivni poremećaj)
11. Razvojne disharmonije
12. Poremećaj (poteškoća) prilagođavanja
13. Zlostavljanje i zanemarivanje djece
14. Zloupotreba supstancija
15. Suicidalnost u razvojnog periodu
16. Poremećaji ishrane
17. Poremećaji spavanja
18. Internacionalna klasifikacija epileptičnih napada

U podgrupe djece s posebnim potrebama spadaju i talentovana i nadarena djeca, te djeca sa specifičnim potrebama u razvoju (djeca povratnici, djeca iz nepotpunih porodica i djeca manjinskih grupa)

ZADATAK ZA UČESNIKE:

Diskusija u grupi na pitanja:

1. Šta je suština i svrha sadržaja nastavnog programa?
2. Da li je usmjeren više ka sticanju praktičnih ili akademskih znanja? Šta je sa vještinama?
3. Da li je nastavni proces konačna svrha? Koje ciljeve želimo postići učeći nekoga nečemu?

ŠTA JE PRILAGOĐENI EDUKATIVNI PROGRAM ?

Temeljni dokument osnovne i srednje škole je nastavni plan i program. Namijenjen je svoj djeci ali ne i svakom pojedincu znači, *većina učenika će moći savladati nastavni plan i program, ali ga manji broj učenika neće moći, ili će imati većih teškoća u njegovom savladavanju.* Neki će učenici pokazivati neuspjeh samo u pojedinim nastavnim predmetima, obično u nastavi matematike ili maternjeg jezika, drugi u čitanju i pisanju, a treći u svom ponašanju. Jedan od učenika može pokazivati elemente svih poremećaja.

Slabi rezultati mogu biti očigledni već u početku školske godine ili u nekoliko prvih mjeseci. Neki učenici pokazuju slabe rezultate u prvom ili drugom razredu, a neki tokom cijelog svog školovanja.

Koliko će dugo trajati djetetove teškoće u učenju, najviše zavisi od uzroka teškoće, težine teškoće, vremena uočavanja te teškoće i blagovremene pomoći te od pedagoških postupaka koji, ponekad, mogu te teškoće i povećati.

Kada su obitelj i škola počeli mijenjati svoje stavove o oblicima školovanja djece s posebnim potrebama započelo je i generalno prihvaćanje stava da je za njegov razvoj i obrazovanje potrebno obezbijediti adekvatnu pomoć, koja se, znatno, razlikuje od jednog do drugog djeteta.

Prilagođenim programom, specifičnim za svakog učenika (prilagođavanje, prvenstveno sposobnostima, njegovim mogućnostima i potrebama), utvrđuje se oblik i nivo podrške u oblasti akademskih i vanakademskih znanja i vještina, vrijeme i trajanje podrške, kao i kriteriji, sredstva i metode vrednovanja uspješnosti u učenju i socijalnom i drugim područjima funkcionisanja djeteta. Izrađuje se u situaciji kada je stepen teškoće takav da dijete ne može isti savladati čak ni programom koji traži minimalne programske zahtjeve.

Ovim dokumentom se određuju svi bitni elementi trenutnog razvojnog statusa djeteta (intelektualni, emocionalni, socijalni i zdravstveni), i predstavlja značajnu pomoć učitelju/ nastavniku,, ne samo u ostvarivanju obrazovnih ciljeva, već i u naporu da doprinese emocionalnom i socijalnom razvoju djeteta.

Prilagođenim programom omogućava se roditeljima, da imaju veći utjecaj na edukaciju svoje djece, jer imaju ključnu ulogu.

Nastavnim programom se određuje obim (širina), dubina (kvalitet) i redoslijed nastavnih sadržaja

Prilagođeni edukativni program (u daljem tekstu PEP) je **razvojni dokument i ne ovisi o vrsti i težini teškoće u razvoju.**

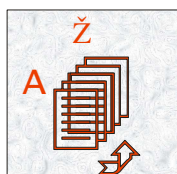
Podrazumijeva prilagođavanje:

- **dubine (inteziteta)** nastavnog programa, određuje kvalitet, odnosno nivo zahtjeva u savlađivanju nastavnih sadržaja i
- **širine (ekstenzitet)** znanja i različitost sposobnosti koje se stiču u okviru nastavnih sadržaja u odnosu na:
  - nastavni predmet,
  - vremensku dimenziju – **kratkoročno** (sedmično, mjesečno) i **dugoročno** (polugodište, školska godina),
  - oblike i sredstva rada

Šta nije prilagođeni program?

Prilagođeni program nije dokument kojim je prikazan cjelokupan i fiksni program za konkretno dijete, niti plan dizajniran od strane stručnog tima škole da bi se odložio u ladice i pokazao savjetnicima pri stručnom nadzoru škole. Nije ni dokument koji je sačinjen od strane defektologa koji ga je predao redovnom učitelju na provođenje. PEP nije dokument koji ukazuje na potrebe, a da ne daje prijedlog ko, kako, kojim sredstvima, metodama, strategijama će se realizovati, za koje okvirno vrijeme. PEP nije dokument koji planira zadovoljavanje potreba učenika, a da se ne vidi dostupnost tih usluga („učeniku bi trebala pomoć logopeda, a mi u školi nemamo takvog“)

Prilagođeni program nije jednostavno potpisivanje dokumentacije od strane roditelja učenika gdje se ne traži njihovo mišljenje, gdje se ne ohrabruju da aktivnim uključivanjem u obrazovanje svog djeteta doprinesu i njegovom uspjehu.

TERMINOLOGIJA

Pojmovno određenje “inkluzije”

Inkluzija (latinski inclusio)-kao uključivanje,obuhvatanje,sadržavanje u sebi, podrazumijevati.(Klaić, 1981)

Prema Vujakliji (1986) inkluzivan znači uključen, koji uključuje, koji sadrži u sebi, koji obuhvata sobom, koji se podrazumijeva.

Termin “inkluzija” ,koji se čuje u našim sredinama, podrazumijeva identifikovanje , obuhvatanje i uklanjanje prepreka kvalitetnom učenju za svu djecu u redovnim grupama predškolskih ustanova i redovnim razredima u školama najbližim mjestu stanovanja djeteta bez obzira na prirodu njihovih posebnih potreba.

Na bazi različitih dokumenata i programa akcije (UNESKO, 1994, 2001) inkluzija je predložena radi restrukturiranja škola koje bi uzimale u obzir potrebe svih učenika isključujući stigmatizaciju i odvajanje.

Pojmovi, koji su usko vezani za inkluziju, a često ih srećemo u našoj literaturi su:

- Integracija
- Segregacija
- Normalizacija
- Edukativna integracija

PITANJE ZA UČESNIKE,” Kako uključiti znanja o posebnim potrebama u proces učenja i znanje svih? (pознаvajući različitosti ljudskog roda dolazimo do potrebe poznavanja pluraliteta strategija koje se odnose na učenje).

LITERATURA KOJA SADRŽI PODATKE

Predlažemo:

1. Cowley S (2006) Tajne uspješnog rada u razredu. Vještine, tehnike i ideje. Zagreb: Školska knjiga.
2. Hašimbegovic –Valencuela A (1998) Psihologija podučavanja. Da li nastavnici mogu drugačije i bolje?: Svjetlost-Nastavna biblioteka
3. Goleman D (1995) Emotivna inteligencija. Zagreb: Školska knjiga
4. Igrić Lj (2004) Tko su djeca s posebnim edukacijskim potrebama. U: Igrić Lj “Priručnik za roditelje djece s posebnim edukacijskim potrebama-Moje dijete u školi. Zagreb:Hrvatska udruga za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama “IDEM”
5. www.prilagodeni program
6. Stančić V (1999) Teorija istraživanja u defektologiji. Zagreb; Sveučilište u Zagrebu, Edukcijsko-rehabilitacijski fakultet

Planiranje prilagođenog edukativnog programa

„Nikada ne znate koja od 8 vrsta dječije inteligencije može biti aktivirana , kada i čime, ali znajte da su svi do jednog NAJBOLJI U NEČEMU.

Znači, ne postoji loš, dobar i najbolji, nego postoji samo odgovarajući pristup djetetu sadržajem koji je na «talasima» šta je u njegovoj glavi,odnosno postoje samo različiti pristupi gradivom do djeteta i od tih pristupa zavise i rezultati procesa učenja...

Uvijek postoji nešto od onoga što dijete zaista interesuje, a što se može povezati sa onim što dijete mora da nauči.“ (Bečić, 2005)

Planiranje PEP treba da bude proces koji uključuje obavezu stalne revizije i obnove. Obuhvaća dugoročno, srednjeročno i kratkoročno planiranje.(Stančić, 2002).

Dugoročno planiranje provodi se na period od jedne godine i funkcioniše na strateškom nivou, pomažući nastavnicima da tokom godine vode nastavni plan i program koji ima širinu, uravnoteženost i relevantnost. Dugoročni program je put kojim se strategija provodi u praksi.

Srednjeročno planiranje opisuje nastavne jedinice koje će se izučavati u toku polugodišta ili tromesječja. Srednjeročno planiranje objašnjava ciljeve učenja, redoslijed predloženih aktivnosti i mogućnosti za procjenu. Oni pomažu nastavnicima da imaju uvid u kontinuitet i upravljaju napredovanjem učenika (stečeno znanje, situacije u kojima se znanje stiče, mogućnost da se stečeno znanje primijeni u životnim situacijama itd.).

Kratkoročno planiranje vrši se u odnosu na grupni rad i u odnosu na individualnu aktivnost. U kratkoročnom planiranju je potrebno imati mišljenje prethodnog učitelja ako je učenik već pohađao nastavu i drugih osoba koji su bili uključeni u davanje podrške.

Kratkoročni program će pomoći nastavniku kako da:

- osigura svrsishodan pristup sadržaju redovnog programa (ne smije biti narušena cjelina programa);
- uspješno diferencira aktivnosti namijenjenim za čitav spektar potreba učenika (u odnosu na sposobnosti, nivoe znanja, brzinu usvajanja znanja i vještina);
- uspostavi ravnotežu između novih pristupa i strategija učenja i rutinskog usvajanja i održavanja znanja, vještina i aktivnosti;
- uspješno primijeni korelaciju u nastavi;
- planira saradnju učenika u grupnom radu i uspostavi ravnotežu sa individualnim radom i razrednom aktivnošću;
- kako da upravlja vremenom, nastavnim sredstvima, prostorom na najbolji način;
- odredi didaktičko-metodičke forme rada u odnosu na prilagođavanje postupaka, odaberu optimalni resursi, izvori znanja.

Kratkoročni planovi pomažu nastavniku da reaguje na promjene iz dana u dan te mu omogućavaju da pripremi aktivnosti u razredu putem:

- motivacijom učestvovanja svih učenika u zajedničkom radu;
- diferencijacijacije aktivnosti ;
- integrisanja pojedinačnih ciljeva učenika u aktivnosti u razredu;
- pripremanja za evidentiranje i procjenu (načine vođenja dokumentacije);
- potrebna literatura , oprema, sredstva

Razlozi za prilagođavanje programa mogu biti stalni kao što je u slučaju sniženih intelektualnih sposobnosti, trajno oštećenje sluha, vida ili motorike. U tom slučaju se PEP pravi svake godine, tokom cjelokupnog školovanja djeteta.

Problemi koje ima dijete mogu biti privremeni. Npr. govorna teškoća može, za kratko vrijeme, biti ublažena ili potpuno ostranjena nakon logopedskog tretmana, problemi emocionalne prirode, nastali kao posljedica krize u obitelji, mogu biti ublaženi ili nestati razrješenjem te obiteljske krize.

Da bi se sačinio PEP neophodno je prikupiti podatke o mogućnostima škole kojoj dijete teritorijalno pripada, imati uvid u socio-ekonomsku situaciju obitelji, procjenu njegovih sposobnosti u predškolskom periodu, medicinskih nalaza, mišljenja rehabilitatora ukoliko je pohađao neki oblik rehabilitacije, opremljenost škole učilima, pomagalicama, ako dijete koristi invalidska kolica da li su riješene

- Imena članova tima koji će biti zaduženi za implementaciju programa, podršku i sl. I sredine u kojoj će se podrška pružati;
- Strukturu tima i zadatke pojedinih članova tima u realizaciji PEP-a;
- Ciljeve čije se ostvarenje očekuje u određenom vremenskom periodu;
- Oblike, tipove, nivoe, sadržaje i učestalost podrške;
- Način praćenja postavljenih ciljeva i zadataka;
- Način vrednovanja postavljenih ciljeva i zadataka i vremenske rokove;

Također je neophodno prihvatiti činjenicu da neki učenici s posebnim potrebama mogu:

NAPREDOVATI (u svim ili nekim područjima kao i njihovi vršnjaci;
SAMO DIO, do određene granice, ali da
NEMA učenika koji se ne može odgajati i obrazovati u skladu sa svojim sposobnostima (Stančić, 1999)

PRIMJER

Učitelj Branko u trirazrednoj kombinaciji

Prije desetak godina razgovarao sam s mladim učiteljem Brankom koji je za prvo radno mjesto dobio trirazrednu kombinaciju sastavljenu od 18 učenika.....kako je bio početnik to mu je za pripremanje trebalo malo više vremena. Iznenadio sam ga pitanjem :

- Kako to ti stigneš sve pripremiti za sutra, desetak različitih nastavnih jedinki?
- Kako to misliš? – veli on.
- Pa imaš 4 sata nastave s tri različita razreda – znači trebaš pripremiti barem devet različitih metodičkih scenarija?
- ????
- Da, možda još jedan zajednički, jer valjda radiš zajednički sat TZK?
- Ma ne, ja ti se ne pripremam za deset nastavnih jedinica. Ja se pripremam za mojih šesnaest učenika!
- ????(Sad meni nije bilo jasno!)
- Da, ja ti imam učenika u trećem razredu koji čita slabije od prosječnog učenika u drugom razredu, imam učenika u prvom razredu koji računa bolje od prosječnog učenika u drugom razredu. I, što mi onda znači pripremati deset nastavnih jedinica kad imam šesnaest različitih učenika koji je svaki «priča za sebe».
- Otišao sam od njega zadovoljan klimajući glavom. Eto, ova djeca imaju sreću da je njihov učitelj shvatio da su oni svaki «priča za sebe» (Matijević, 2004).

Zahtjevi za izradu prilagođenog edukativnog programa

1. Evidentirati u kojim je oblastima dijete najuspješnije. Ovaj podatak nam omogućava da:
  - izradimo pozitivnu sliku o djetetu, kako kod učitelja tako i kod vršnjaka,
  - pomogne svakom članu tima, posebno roditelju da osvijesti dječije mogućnosti i sposobnosti, a ne samo teškoće koje treba rješavati,
  - razviti strategiju podrške- sastavljanje liste dječijih mogućnosti (evidentirati sve što dijete može uraditi).
2. Odrediti prioritete kojima treba ostvariti postavljene ciljeve. Ako učenik ima najveće probleme u području savlađivanja gradiva nikako ne moraju da budu ti ciljevi prvo ostvareni. Npr. ako je dijete emocionalno uznemireno zbog stalnog neuspjeha u učenju prioritet bi bio ostvariti emocionalnu ravnotežu i osjećanje samopoštovanja kroz uspjeh na drugim područjima kao što je uključivanje u grupne aktivnosti i uspostavljanje dobrog odnosa sa vršnjacima. Znači-podsticanje saradničkog odnosa u grupi vršnjaka bi bio prioritet, a ne ostvarivanje ciljeva vezanih za akademske oblasti.
3. Precizno definisati i vremenski odrediti ciljeve koje treba ostvariti na osnovu dotadašnjeg napredovanja:
4. Realno postaviti ciljeve u odnosu na funkcionisanje djeteta u oblasti za koju je definisan cilj. Nerealno postavljeni ciljevi mogu dovesti do regresije u razvoju djeteta, do demotivisanja kroz doživljavanje neuspjeha. Poslije bržeg napredovanja može doći do zastoja u napredovanju učenika, što može biti prirodna psihološka pojava, a nekada nam može biti znak da mijenjamo metode i oblike rada, pronađemo druge motivacione podsticaje.
5. Ostvarivanje ciljeva zavisi i od stavova nastavnika, učenika i roditelja prema uključivanju djece s posebnim potrebama u redovnu školu, organizacije škole, opremljenosti škole nastavnim sredstvima i pomagalicama, društvene zajednice.

3. Pitanja za učesnike

- a) U kolikoj mjeri edukacija nastavnika može utjecati na izradu prilagođenog programa?
- b) Koliko će adekvatna, i na vrijeme pružena podrška, utjecati na izradu postavljenih ciljeva?
- c) U kojim institucijama izvan škole možete potražiti pomoć kako bi se ispunili ciljevi?

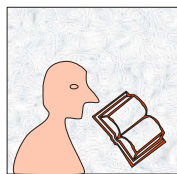

Za koju djecu je potrebno sačiniti prilagođeni program?

Glavni razlog za izradu prilagođenog programa leži u činjenici da su mnoge vještine, znanja i ideje, sadržane u važećem nastavnom planu i programu koji mi nastojimo implementirati našim učenicima, iznad (ili ispod) njihovih sposobnosti. Ukoliko se od učenika očekuje da savladaju zahtjeve programa onda isti mora biti predstavljen u takvom obliku koja odgovara učenicima i da se njegova realizacija odvija u uvjetima koji zahtijevaju uspješno učenje.

Prilagođeni program, uopćeno rečeno, pravi se za svako dijete koje, iz bilo kog razloga, ne pokazuje tipičan, očekivani napredak u školi tj. da su potrebne dodatne aktivnosti da bi učenik postigao rezultate u granicama svojih mogućnosti. To je dokument koji se, nakon inicijalne izrade **stalno mijenja i dorađuje onako** kako se dijete razvija.

Jean Piaget-ove izjave „ Znati na pamet ne znači i znati" .

ZADATAK ZA UČESNIKE:

Diskusija na tvrdnju Ralpa Tulera -„učenici zaboravljaju istom brzinom kojom i uče. Ispitujući količinu zadržanog sadržaja istraživanja su pokazala da su učenici nakon godinu dana „zaboravili“ skoro 50%“ sadržaja koji su naučili. Ova stopa je nakon dvije godine iznosila 80%)

LITERATURA KOJA SADRŽI PODATKE

Preporučujemo:

2. Ivančić Đ Stančić Z (1997) Planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada za učenike usporenog kognitivnog razvoja u redovnoj osnovnoj školi.
2. Lučić K i Matijević M (2004) Nastava u kombiniranim odjelima. Zagreb:»Školska knjiga«
- 3.Stančić Z, Ivančić Đ (1999) Nastavnik, čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju učenika usporenog kognitivnog razvoja. Rijeka: Filozofski fakultet, str. 469-482

4. Vicić M, Levandovski D (1984) Specifični metodički aspekti odgojno-obrazovnog rada s mentalno retardiranom djecom. U: Odgojno-obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju. Zagreb: Savez društava defektologa Hrvatske, str. 41-49
5. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, 2004. Tuzla: Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona

Prilagođavanje redovnog nastavnog programa u odnosu na vrstu i stepen teškoća

Učenici usporenog kognitivnog razvoja najviše teškoća uglavnom iskazuju u savladavanju obrazovnih nastavnih predmeta, pa se najčešće potreba prilagođavanja pojavljuje za slijedeće nastavne predmete: matematika, bosanski, hrvatski i srpski jezik, priroda i društvo, istorija, hemija, fizika, strani jezik i sl. Prilagođavanje sadržaja ne odnosi se samo na kvantitativno smanjivanje sadržaja već i na njihovo kvalitativno prilagođavanje, što podrazumijeva primjeren izbor sadržaja, njihovu sistematizaciju i prožimanje (Vicić, Levandovski, 1984).

Za učenike sa senzoričkim i motoričkim oštećenjima (vida i sluha i različita tjelesna oštećenja) javlja se potreba prilagođavanja određenih odgojnih predmeta (muzička kultura, radno-tehnički odgoj, tjelesni i zdravstveni odgoj, likovna kultura).

Postupci prilagođavanja primjenjuju se u skladu sa utvrđenim sposobnostima, teškoćama i potrebama učenika, te adekvatnim izborom didaktičko-metodičkih postupaka (Stančić, 2005)

a) Perceptivno prilagođavanje

Područje percepcije uključuje niz komponenata koje su odgovorne za auditivnu, vizuelnu, taktilnu, olfaktornu, gustativnu, vestibularnu i kinestetsku percepciju. Kako se nastava odvija, uglavnom, na slusnom i vidnom perceptivnom području, teskoce koje se ovdje javljaju ucenicima najvise otezavaju uspjesno pracenje nastave sto zahtijeva povecanu paznju ucitelja.

Učenici s oštećenjima vida (slijepi i slabovidi)

Zbog nedostatka ili nepravilne vizualne sposobnosti stječu znanje, vještine i navike u prvom redu preko opipa i sluha. Radi se o tzv. taktilno-slušnoj percepciji, koja dominira u korištenju senzornih kanala potrebnih u svim procesima školovanja. Što se tiče govora i govornog izražavanja, slijepi i slabovidi učenici često su superiorni u odnosu prema drugim učenicima. Razlog tome nije njihova iznimna, urođena sposobnost, iako i to može biti, nego činjenica da su zbog nedostatka vida odnosno ograničenog vida, više od drugih upućeni na maksimalno "korištenje" sluha i prema tome govora. Ovdje se zapravo radi o kompenzacijskoj ulozi - prilagođavanje stanju koje je izazvano oštećenjem vida. "Slijepi i slabovidi učenici su auditivni tipovi", vrlo pažljivo slušaju i reaguju na slušne podražaje koji dolaze iz okoline i vrlo dobro ih razlikuju i prepoznaju. Općenito, u radu sa slijepim i slabovidim učenicima treba stalno usmeno komunicirati, razgovarati, objašnjavati i provjeravati pitanjima razumiju li usvojeno znanje o čemu se mora voditi briga prilikom pravljenja prilagođenog programa (i ocjenjivanja postignuća u nastavi) što se, posebno, odnosi na - neprestalno raditi na motivaciji učenika:

- prilagođavanje sredstava za predstavljanje: makete, slike, karte, crteži, šeme-pojednostavljivanjem, izdvajanjem bitnog, izostavljanjem suvišnih detalja;
  - prilagođavanje pisanog materijala: uvećavanje ili pojačavanje slova, povećavanje razmaka između riječi, rečenica ili redova teksta
  - prilagođavanje prostora za čitanje/pisanje: uvećavanje prostora za čitanje/pisanje;
  - razni oblici isticanja u tekstu: podcrtavanje, markiranje, uokvirivanje, mijenjanje boje papira i sl.
- . koristiti unaprijed dogovoreni znak da bi se privukla pažnja. Na primjer, poslije svakog muzičkog znaka slijedi rezime najvažnijih ideja u izlaganoj temi;
- učeniku dati više vremena da se pripremi za odgovor i uradi neki zadatak;
  - tražiti od učenika da ponovi zadatak, a ako nije sve shvatio polako i detaljno objasniti šta treba da radi;
  - objasniti sve nove pojmove sa kojima se učenici sreću prvi put;
  - snimati tekst na kasetofon.

Učenici s oštećenjima sluha (gluhi i nagluhi)

Ne mogu, ili ne mogu u potpunosti, svoje znanje iskazati usmenim (verbalnim), glasovno-govornim putem U radu s tim učenicima preporučuje se uspostaviti odgojno-obrazovni proces s mnogo raznovrsnog didaktičkog materijala, koji će olakšati stjecanje znanja. Osobito je važan i poželjan (obavezan) štampani materijal - tekstovi s ilustracijama i sl. te učenje u stvarnim životnim situacijama. Informacije koje se daju učenicima oštećena sluha moraju biti smislene i korisne za učenika (fokus na razmatranju djetetovog prethodnog iskustva, interesa i razumijevanja). Učenicima s oštećenjem sluha treba pristupiti načinima koji ne pretpostavljaju u prvom redu slušanje i govorenje.

Da bi učenici oštećena sluha i vida napredovala u školi, učila i razvijala se socijalno i emocionalno, moraju se osjećati sigurnim. Potrebno im je više vremena za završavanje zadataka, prilagođavanje načina komuniciranja i davanja naglasaka na motivaciju za učenje.

Neki učenici imaju problem neshvatanja govora, smetnje koncentracije pri slusanju, ne mogu da prepoznaju izgovorene riječi, da shvate poruku koja im je namijenjena što izaziva probleme u praćenju nastave u vidu:

- teskoca u tacnom pracenju i pamcenju slusane informacije,
- najasne i nepotpune razumljivosti slusanog,
- netacne govorne reprodukcije,
- izostavljanje slova pri pisanju, teskoce analize rijeci i recenica,
- teskoce u ucenju teksta napamet,
- u odgovaranju na usmeno postavljena pitanja,
- teskoce u pisanju diktata.

Didakticko-metodicki postupci

- koristiti prakticne i laboratorijske vjezbe i vizuelna sredstva, (grafofolije, filmove, šematsko predstavljanje, dramatizacije tekstova);
- u izabranom tekstu markirajte važna mjesta;
- objasniti sve nove pojmove sa kojima se učenici susreću prvi put,
- koristite konkretne primjere -iz života ljudi i najbliže okoline, ilustrirajte crtežom, slalom;
- nakon svake podteme provjeriti kako su je učenici shvatili te tražiti od njih da kažu šta o tome misle;
- povremeno provjeriti da li vas učenici gledaju.;

- kombinujte usmene i pisane zadatke;
Upotreba jasnih, razgovjetnih, kracih recenica , ponavljanje recenog, provjera razumijevanja.;
- napraviti redosljed aktivnosti na času i napisati ga na tabli;
- gledajte u učenika i povremeno provjerite da li vas i oni gledaju;
- podijelite teme na manje jedinice;
- prihvatite alternativne oblike odgovaranja (gestom, pismeno, crtežom i sl;
- učenika smjestiti u prvu ili drugu klupu srednjeg reda.

Učenici s tjelesnom invalidnošću

U procesu rada s učenicima s tjelesnom invalidnošću (motorička oštećenja, cerebralna paraliza) i drugim organskim oštećenjima često treba prilagoditi edukativni program rada, oblike provjeravanja i ocjenjivanja znanja, vještina i sposobnosti. S obzirom na to da ti učenici, naročito ako se radi o cerebralnoj paralizi, najčešće imaju problema u usmenom (govorno izražavanje) i pismenom izražavanju treba pronaći komunikacijski put kojim se najlakše koriste. U novije vrijeme koriste se elektronička pomagala s raznovrsnim adapterima, koji učenicima olakšavaju izražavanje.

Učenici s tjelesnom invalidnošću mogu imati teškoća u davanju povratne informacije o usvojenosti nastavnih sadržaja, zbog motoričkih smetnji koje se mogu javiti kao sporost, nedovoljna preciznost, smanjena urednost, govorne teškoće od smanjene razumljivosti govornog izraza do nemogućnosti komunikacije govorom, teškoće u čitanju (disleksija), pisanju (disgrafija) i svladavanju matematike (diskalkulija). Učitelj koji prati napredovanje učenika s takvim teškoćama primijenit će, osim uobičajenih načina provjeravanja znanja, i neke specifične oblike kao što su:

- u pismenoj provjeri znanja često će biti potrebno duže vrijeme za rješavanje nego što je to uobičajeno;
- ponekad će biti potrebno prilagoditi pisani materijal (uvećati prostor za upisivanje odgovora, napraviti kontrolni rad tako da učenik samo podcrta tačan odgovor ili zaokruži broj ili slovo ispred tačnog odgovora; u geometriji, priznati skicu ako se učenik ne može služiti priborom, ili dati nekoliko crteža među kojima učenik odabere tačan, ili napraviti seriju crteža koje će učenik složiti prema redosljedu izrade crteža i sl.
- u usmenoj provjeri učitelj treba imati strpljenja i čekati dok učenik odgovori, ako ima teškoća u govoru ne prekidati ga i ne sugerirati mu odgovor; postavljati pitanja na koja se može odgovoriti sa DA ili NE (i odgovarajućim znakom, ako učenik uopće ne govori); koristiti se pismenim oblicima provjere znanja, ako učenik može pisati (rukom, pisačim strojem ili komunikatorom); koristiti se komunikacijskim tablicama na kojima učenik pokazuje odgovor;
- ako učenik ima teškoća u čitanju (disleksija) znanje je potrebno provjeravati usmeno, ili da mu drugi čita pitanje na koje će on odgovoriti usmeno ili pismeno; slične su metode i kod disgrafije; disleksične smetnje mogu utjecati i na provjeru znanja iz matematike, učeniku netko mora pročitati problemski zadatki;
- ako se radi o učenicima sa smanjenom koncentracijom, znanje petrebno provjeravati češće, u kraćim vremenskim jedinicama i s malim brojem zadataka ili pitanja u jednom ispitivanju;
- za učenike s perceptivnim smetnjama, potrebno ispitni materijal sročiti bez suvišnih pojedinosti i davati ga zadatak po zadatak.

U radu s učenicima s mentalnom retardacijom valja voditi računa o vremenu. Oni su spori, kratkotrajnog i slabijeg pamćenja, labilne i fluktuirajuće pažnje i brzo zaboravljaju.

b) Saznajno prilagođavanje:

- uvođenje u rad: postepeno pružanje pomoći u rješavanju zadataka;
- planiranje teksta: osvješćivanje redoslijeda putem različitih dispozicija (slike, pitanja, riječi);
- sažimanje teksta: izdvajanje bitnih činjenica sadržaja, smanjivanje broja činjenica;
- semantičko pojednostavljivanje sadržaja učenja: prerada sadržaja u odnosu na sposobnosti učenika;
- primjena shematskih prikaza: analitičko/sintetičko predočavanje sadržaja na pregledan način;

c) Govorno prilagođavanje

- prilagođavanje izražajnosti: boja, visina i jačina glasa, uz primjenu neverbalne komunikacije (gestu i mimiku);
- prilagođavanje razgovjetnosti: govorenje u neposrednoj blizini učenika, licem u lice;
- prilagođavanje razumljivosti: upotreba jasnih, razgovjetnih, jednostavnih i kraćih rečenica s poznatim ili objašnjenim novim riječima, ponavljanje izrečenog, provjera razumijevanja slušanog putem pokazivanja, pitanja i sl., jasno i kratko postavljanje jednog po jednog pitanja, dodatno pojašnjavanje izrečenog;
- govorno usmjeravanje pažnje: kao što su npr. "molim vas pazite", "molim slušajte", "ovo je važno".

d) Prilagođavanje zahtjeva:

- zahtjevi u odnosu na samostalnost adekvatno pružanje pomoći i nadzora pri rješavanju različitih zadataka, izvođenju postupaka u rukovanju strojevima, alatima;
- zahtjevi u odnosu na vrijeme rada: predviđanje dužeg vremena za rješavanje zadataka, posebno u pismenim provjerama znanja, dati više vremena da osmisli odgovor;
- zahtjevi u odnosu na način rada: strukturiranje zadataka davanjem konkretnih zahtjeva, pojedinačno zadavanje zadataka, korištenjem tipova zadataka različite "težine", kao npr. dvočlanog izbora, mnogočlanog izbora, uspoređivanja i sređivanja, nadopunjavanja, dosjećanja, češće vježbanje i ponavljanje;
- zahtjevi u odnosu na provjeravanje: samo usmena provjera znanja ili davanje mogućnosti da učeniku netko drugi čita (disleksija), češća provjera znanja u kraćim vremenskim jedinicama i s manjim brojem zadataka ili pitanja u ispitivanju; mogućnost izbora odgovora-usmenim, pismenim, crtežom ili praktičnim putem.
- zahtjevi u odnosu na timske aktivnosti: precizno odrediti zadatke svakog učenika u grupi, definisati faze rada, zajedničko planiranje rada s učenicom, češće promjene aktivnosti, kada to ima smisla, dati učeniku rukovodeću ulogu u nekoj fazi rada, tražiti od učenika da ponovi zadatak, a ako nije sve shvatio polako i detaljno objasniti šta treba da uradi. Svako napredovanje pohvaliti.

Sredstva za ostvarivanje obrazovnih ciljeva odnose se na motivaciju učenika i na primjenu odgovarajućeg modela rada koji podrazumijeva oblike, metode, sredstva rada ali i sam tok časa. Tako je za sve učenike, a posebno za one koji razmišljaju na konkretnom nivou, za one koji su u fazi slabog do umjereno razvijenog pojmovnog mišljenja, važno iznijeti cilj i značaj lekcije koju predajemo jasnim, kratkim i razgovjetnim objašnjenjem. Potrebno je obezbijediti pisani tekst i ili likovnu ilustraciju za usmena upustva. Često tražiti od učenika da ponove upustvo za rad usmeno i u praksi kako bi bili sigurni da je učenik shvatio zahtjev za rad. U zavisnosti od uzrasta učenika, podesiti dužinu usmenog izlaganja (za najmlađi uzrast trajanje pažnje, i kod djece bez posebnih potreba), nije duže od 5-10 minuta.

Razumijevanje specifičnih strategija podučavanja

Ne zaboraviti kinesku poslovicu „Uključi me u rad pa ću znati, pokaži mi možda zapamtim, reci mi i sigurno ću zaboraviti“. Osim uobičajenih metoda rada veoma je važna metoda neposrednog –praktičnog rada, te primjena filmovanog i video materijala. Potrebno je istaći važnost korišćenja neposrednog iskustva učenika, a, zatim primjena općih i specifičnih nastavnih didaktičkih materijala, sredstava i pomagala. Uspješno predavanje je ono koje je interaktivno, zbog čega nam je važno stvoriti i održavati atmosferu u razredu koja će podsticati postavljanje pitanja i traženje pomoći, posebno onih učenika koji imaju posebne potrebe.

PRIMJERI PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA

Primjer perceptivnog prilagođavanja i sažimanja teksta:

Učenik NN pohađa drugi razred osnovne škole i ima problema na kognitivnom nivou. Učiteljica treba da obradi nastavnu jedinicu „Zanimanja ljudi“. U udžbeniku je to tekst od jedne stranice što je veliki zahtjev za učenika NN jer on poznaje samo velika štampana slova i teško razumije pročitan kraći tekst. Učenik, također, ima problema u govoru-ne izgovara sve glasove pa mu je govor teško razumljiv. U uvodnom dijelu časa učiteljica je vodila razgovor o zanimanju roditelja pojedinih učenika. Objasnila je svrhu i važnost poznavanja zanimanja ljudi. Zatim je pokazala didaktički video film „Zanimanja ljudi“.

Tekst koji je učiteljica prilagodila učeniku glasi:

ZANIMANJA LJUDI

BAVLJENJE ODREĐENIM POSLOM ZOVE SE **ZANIMANJE**.

LJUDI KOJI UČE DRUGE ZOVU SE **UČITELJI**.

LJUDI KOJI PRODAJU ROBU U PRODAVNICAMA, NA PIJACI, U ROBNIM KUĆAMA ZOVU SE **PRODAVAČI ILI TRGOVCI**.

LJEKAR LJEČI DJECU I ODRASLE OSOBE.

MEDICINSKA SESTRA POMAŽE LJEKARU I NJEGUJE DRUGE LJUDE.

PILOT VOZI AVION I HÉLIKOPTER, A **VOZAČ** AUTOBUS.

LJUDI KOJI ŠIJU NAŠU ODJEĆU ZOVU SE **KROJAČI**., A OBUĆU PRAVE **OBUĆARI**

KUĆE ZIDAJU **ZIDARI**, A PROZORE I VRATA PRAVE **STOLARI**.

Nakon svake rečenice o zanimanju slijedila je slika koja se, uglavnom, nalazi i u udžbeniku.

Učiteljica je u svesci učenika zamolila roditelje da razgovaraju sa učenikom o njihovom zanimanju, šta im je potrebno za taj posao (alat, instrumenti, aparati-ove

pojmove je obradila na času kao i sve riječi za koje nije sigurna da ih učenici znaju). Na času ponavljanja je zamolila učenika da priča o zanimanjima svojih roditelja.

Primjer spoznajnog prilagođavanja:

U drugom razredu se od učenika traži da pismeno prepričaju priču koju su prethodni čas obrađivali. Učenik sa posebnim potrebama nije još savladao sva slova i ima problema u zapamćivanju sadržaja i tečnom govoru (blaži oblik mucanja). U toku obrade učiteljica je pripremila određene aplikacije i povezala sadržaj priče sa životom ljudi u tom kraju što je učeniku pomoglo u razumijevanju i zapamćivanju. Dok su ostali učenici pisali, učiteljica je zamolila učenika da poreda slike prateći smisao priče koju je sama pričala (priču priča nešto usporenijim tempom i bez suvišnih riječi). Zatim je od učenika tražila da priča dok reda slike, uz jasna i kratka pitanja i davajući više vremena da pripremi odgovor.

Drugi put je učiteljica, obrađenu priču snimila na kasetofon, a učenik je, sa svojom obitelji, kod kuće preslušao priču i o tome razgovarao sa svojom sestrom i mamom. Sljedeći dan je učenik priču prepričao pred cijelim razredom i bio, veoma, sretan što je tečno govorio (bez zamuckivanja).

Prikaz slučaja prilagođenog edukativnog programa

Primjer dokumentovanja podataka od anamnestičkih (osobne, obiteljske) i socioekonomskih podataka do Inicijalne procjene i vrste podrške. Podaci (sa prilagođavanjem potreba) preuzeti iz Priručnika „Škola po meri deteta“(2004) Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta

Ime djeteta: S.D.

Kućna adresa _____

Razred:prvi

Telefon:

Odjeljenje:“a“

Obrazovanje majke: Završena specijalna osnovna škola

Obrazovanje oca: Osnovna škola

Status porodice: razvedena porodica

Sa kim dijete živi: majkom, sestrom, bakom, djedom i tetkom

Materijalni status: redovna primanja majke i dječiji dodatak na djecu

Dijagnoza: granične intelektualne sposobnosti

Podaci o djetetu dobijeni od majke:

Roditelji djeteta su razvedeni. Sa ocem nema nikakav kontakt. Vodeću ulogu u odgoju imaju baka i djed koji negiraju da D, ima bilo kakve smetnje. Majka je uvijek u njihovoj sjenci i koja je svjesna da djevojčica teško napreduje i, koliko toliko, saraduje sa učiteljicom. Majka je završila specijalnu školu i nije u mogućnosti da pomogne djevojčici u učenju. D. Nema svoju sobu, nema ni radni sto ili kutak za učenje.

Lični podaci djeteta:

Po riječima majke D. je imala normalan razvoj. Progovorila, prohodala i uspostavila kontrolu sfintera tokom druge godine. Do četvrte godine se, povremeno, javljalo noćno mokrenje. D. je fizički uredno razvijena i dobrog zdravlja. U drugoj godini imala operaciju slijepog crijeva. Nikada nije duže vrijeme odvajana od majke. Nije bila uključena u predškolske ustanove. Nije bila u bioskopu ili drugoj kulturnoj ustanovi

Pri polasku u školu nije imala školski pribor.

D. voli crtane filmove, narodnu muziku i da se druži sa drugom djecom.

Procjena medicinskog tima

Testiranjem, intelektualne sposobnosti djevojčice određene kao granične. Motivacija majke za pomoć ocjenjena je pozitivno, ali zbog niskih sposobnosti majke, teško ostvariva u intelektualnoj sferi. Predznanje D. ocijenjeno kao ispodprosječno za uzrast. Pažnja nestalna, izražen brz zamor. Grafopercepcija sa elementima disgrafije i disleksije. Predloženo školovanje u redovnoj školi, uz dodatnu pomoć.

Procjene učitelja na osnovu iskustva u prvom polugodištu:

Motivisanost za učenje u cjelini, i za pojedine predmete, procijenjena kao prosječna (ocjena 3.). Od karakteristika učenice od značaja za uspješno školovanje su: radoznalost, emocionalna kontrola, prihvatanje radnih obaveza i samostalnost, ocjenjeni kao prosječni (3), dok je pažnja ocijenjena kao ispodprosječna /ocjena 2). Učiteljica procjenjuje da odnos D. sa vršnjacima karakteriše jednostran odnos: vršnjaci nju prihvataju, ali ne i ona njih.

Procjena razvojnog statusa djeteta od strane psihologa

Intelektualne sposobnosti. Procjene Vekslerovim testom sposobnosti za djecu (WISC).

Postignuti rezultat D. svrstava u grupu djece graničnih sposobnosti (verbalni IQ 77, manipulativni IQ 69, zbirni 71). Postignuće na sub testovima verbalne skale ujednačeno. Na subtestovima manipulativnog dijela skale nizak rezultat na subtestu „sastavljanje predmeta“, na ostalim subtestovima ujednačen rezultat.

Emocionalni status. Ponašanje infatilno. Često se povlači u sebe, živi u nekom svom svijetu. Kada je srećna ispoljava snažna osjećanja. Živahna je, trči po učionici, školi i teško se kontroliše.

Socijalni status. Nije omiljena u razredu. Želi da se druži sa drugom djecom, ali je vršnjaci izbjegavaju. Majka smatra da se D. druži sa djecom i da ona prva podstiče drugove na druženje.

Pedagoške implikacije razvojnog statusa. Ponovila razred jer nije uspjela savladati ni minimum programskih zahteva pojedinih predmeta. Poslije ponavljanja razreda uspjela da nauči štampana i pisana slova, da čita i rješava najjednostavnije matematičke zadatke.

Neuredna je pri pisanju, teško održava red u pisanju, teško se snalazi u prostoru. U grafopercepciji postoje elementi disgrafije i disleksije.

Voli da crta, mada su redovi neuredni i sadržajno siromašni. Voli da pjeva i igra. Voli da čita. Napredovanje u čitanju imalo je značajnu motivaciju za školu u cjelini. Teško se koncentriše na rad, pa čak i na igru. Ima perioda kada se jako trudi, ali to vremenski kratko traje. Pažnja je nestalna. Brzo se zamara (radi oko 10 minuta, a zatim prestaje). Ne ometa nastavu, već jednostavno prekida aktivnost koja je zadana. Nastavlja rad na podsticaj učiteljice.

Na osnovu polaznih elemenata o razvojnom statusu, pedagoških implikacija razvojnog statusa (pozitivnih elemenata i teškoća), napravljen je sljedeći:

Prilagođeni edukativni program

Ime djeteta: S.D.

Datum izrade plana: 30.3. 2004. god.

Datum sljedeće revizije: 18.05. 2004.

Članovi tima za izradu PEP : učiteljica, pedagog, psiholog, defektolog, direktor i roditelj.

Koordinator programa: pedagog škole

Oblasti u kojima je potrebna podrška: matematika, organizacione sposobnosti, odnosi sa vršnjacima.

Trenutno funkcionisanje djeteta u oblastima u kojim je potrebna podrška

Matematika. D. prepoznaje brojeve. U stanju je da broji po ispravnom nizu, mada ponekad griješi. Ima teškoća u izvođenju bilo kojih računskih radnji čak i uz pomoć dodatnih nastavnih sredstava. Ne samo što ne može da sabira i oduzima brojeve do 20, već nije u stanju da obavlja ove operacije sa brojevima do 10.

Organizacione sposobnosti. D. je veoma neuredna. Ostavlja stvari po cijeloj učionici. Radni prostor je neuređan. Nema orijentaciju u prostoru škole i često se gubi. Dešavalo se da bude u školi, ali na nekom drugom mjestu, a ne u svom odjeljenju. Često se nalazi tamo gde ne bi trebalo (u kuhinji za vrijeme nastave, u pogrešnoj učionici). Nema orijentaciju u vremenu zbog čega kasni na nastavu.. Poseban problem predstavljaju česte posjete kuhinji. Jede ostatke užine druge dece..

Odnosi sa vršnjacima. Djeca neće da se igraju s njom. Često je sama za vrijeme odmora. Sa drugom djecom ne uspostavlja ni osnovnu komunikaciju. Izolovana je od vršnjaka.

Cilj za sljedeći vremenski period u kome je potrebna podrška:

Matematika. Biće u stanju da, do kraja školske godine, sabira i oduzima brojeve do 20 sa 70% preciznosti upotrebljavajući pomoćna nastavna sredstva (štapiće i sl.).

Organizacione sposobnosti. Biće u stanju da se na nastavi pojavi sa svom drugom djecom i da ne kasni,. Javiće se svaki put učiteljici, kako bi znala gdje je ona.

Odnosi sa vršnjacima. D. će, bar jednom nedeljno, provesti dio odmora od 15 min. uključena u aktivnosti zajedno sa barem jednim vršnjakom (a po mogućnosti i sa više drugova i drugarica).

Tipovi podrške u identifikovanoj oblasti:

Matematika. Biće joj na raspolaganju individualna i razredna računaljka pri svakom radu na matematičkim problemima. Učestvovaće na dopunskoj nastavi "Brojke i slova". U produženom boravku će raditi u vježbankama koje imaju dodatne zadatke, što ona voli. Dobijaće pohvale (verbalne i simbolične) za svaki uspješno završeni zadatak. Jedanput sedmično će igrati didaktičke igre sa matematičkom osnovom (domine i karte) u odjeljenju, što će organizovati učiteljica.

Organizacione sposobnosti. Pod supervizijom psihologa škole, učiteljica će inicirati pravljenje dnevnog rasporeda. Raspored će biti prikazan na crtežu koji će D. sama napraviti. Na crtežu će biti jasno definisano očekivano ponašanje, tj. šta, gdje i kada treba nešto da se nalazi, šta treba da uradi i sl. (na primer, da se na stolu nalaze samo one knjige, sveske i pribor za taj čas, da u osam sati bude ispred učionice i sl.).

Podrška D. treba da bude što je moguće diskretnija. Užina će biti organizovana tako da ostaci budu odneseni u produženi boravak, umjesto da D. bježi iz učionice da bi ih jela. Sa centrom za socijalni rad obezbijediti besplatnu užinu i pomoć obitelji. D. treba da zna, u svakom trenutku, šta se od nje očekuje i gdje treba da bude (zajedno sa djetetom učiteljica će napraviti dnevni plan rada). Poželjna ponašanja će biti, redovno, nagrađena.

Odnosi sa vršnjacima. Učiteljica će kreirati situacije u kojima će D. biti interesantna vršnjacima (dati joj "glavnu ulogu" u nekoj aktivnosti u učionici, na primer da bira crtane filmove za vršnjake iz odjeljenja). D. može dobiti zaduženje da brine o igračkama za odmor, kao što su lopta ili lastiš. Da bi se poboljšala komunikacija sa vršnjacima učiteljica će smisliti aktivnosti u parovima, gdje će za svaku novu aktivnost biti druga djeca u paru. Pri tome treba voditi računa da aktivnosti budu lake i zanimljive i da nemaju izražen takmičarski karakter.

Prilagođeni edukativni program za učenicu K.J. iz predmeta Engleski jezik

Sadašnji nivo znanja iz Eng. jezika:

Učenica do sada nije učila Engleski jezik.

Septembar	- Slova eng. abecede (alfabet); *Pretpostavljam da će učenica u toku septembra naučiti eng. alfabet,	- igra sa slovima abecede; - vocabulary book
Oktobar	- Brojevi od 1 do 10; *Učenica bi trebala u ovom mjesecu naučiti	- bingo (igra sa brojevima)

	brojati te napisati riječima cifre od 1 do 10;	- flesh cards
Novembar	- Osnovne boje (red, blac, white, green) * J. bi u narednom periodu trebala imenovati i napisati na eng. jeziku osnovne boje;	- umbrella game (boje+brojevi); - fish cans
Decembar	- Dani u sedmici; * J. bi u ovom mjesecu trebala naučiti izgovarati i pisati na eng. jeziku dane u sedmici	- broken words game;
Januar	- Ponavljanje; test.	
Februar	- Dijelovi tijela; * J. će u narednom periodu znati imenovati i napisati glavne dijelove tijela.	- puzzles, word games;
Mart	- Osnovni odjevni predmeti (džemper, jakna, pantalone...) * Učenica će znati osn. odj. predmete.	- dress me up game;
April	- Pom. glagol „to be“ (biti); - jednostavne rečenice; * Smatram da će J. znati koristiti gl. to be u jednostavnim rečenicama.	
Maj	- Osnovni školski pribor i predmeti (torba, sveska, olovka,...); * Učenica će znati imenovati na eng. jeziku osn. šk. predmete.	- puzzles, word games
Juni	- Ponavljanje, test.	

Predmetni nastavnik:

RAZDOBLJE	CILJEVI	PREDUZETE AKTIVNOSTI	REZULTATI (ŠTA SMO POSTIGLI)	KAKO SMO TO POSTIGLI (metode, podst.)
I polugodište	<ul style="list-style-type: none"> - naučiti slova eng. abecede (da učenica može spelovati svoje ime); - naučiti brojati od 1 do 10; - osposobiti učenicu da prepisuje a zatim sama veže riječi, pojmove, na eng. 	<ul style="list-style-type: none"> - učenica sjedi u blizini katedre; - po potrebi dobiva pomoć vršnjaka koji sjede blizu učenice; - ima udžbenik „Engleski jezik“ koji je prilagođen njenom intelektualnom nivou 	<ul style="list-style-type: none"> - usvojila – naučila je 10 slova abecede od ukupno 26 slova; - prepoznaje većinu brojeva; - povezuje predmete i vezuje za riječi ali teze usmetno to izgovara 	<ul style="list-style-type: none"> - kroz igru; - metodu demonstracije; - m. razgovora; - m. ilustracije; - konkretnim primjerima; - pohvalama
II polugodište	<ul style="list-style-type: none"> - da učenica nauči gl. „to be“ kroz sva lica; - da uz gl. „to be“ veže jednostavne rečenice, tako da se može predstaviti. 		<ul style="list-style-type: none"> - učenica se zna predstaviti na eng. ali veoma nerazumljivo jer učenica ima poremećaj glasa i govora. 	

UCENICKI DOSJE

UCENIK: K.J.

RAZRED: VII

ODJELJENJE: „a“

K.J. je učenica koja pohađa VII razred po prilagođenom programu iz svih predmeta izuzev vještina.

Rađena 8. januara 1991. godine u Tuzli. Živi sa roditeljima i bratom u stanu u veoma povoljnim uslovima Oba roditelja imaju visoku školsku naobrazbu.

Kulturno-higijenske navike su na visokom nivou.. Do sedmog razreda učenica je pohađala „Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju“ u Tuzli

Izveštaj razrednog starješine o prvim danima u Školi

Nakon rođenja postavljena je dijagnoza Sy Down. U nekoliko navrata pokušano sa uključivanjem u redovna obdaništa ali se uvijek završavalo sa isključivanjem . U predškolskom dobu bila obuhvaćena logopedskim vježbama i stručnim tretmanom u dnevnom centru, za djecu s posebnim potrebama.

Na prvom času sam tražila od učenika da neverbalnom komunikacijom pokažu šta najviše vole raditi. Dok su učenici pokazivali svoje kreacije, ja sam razmišljala kako ću motivisati novu, do sada nepoznatu, učenicu. Kada je došao red na nju izašla je pred tablu i, prolazeći pored mene, šapnula mi „Ja ću košarku”, zatim pravi košarkaški dvokorak i baca, zamišljenu loptu, u koš. Nagradili smo je burnim aplauzom „bravo J”. Slijedi novo iznenađenje, J. se vraća i daje mi poljubac u obraz: Prihvatam njenu neposrednost i od tada se trudim da se i ja neposredno odnosim prema njoj.

J. je uredna, njegovana djevojčica. Nije nametnjiva i strpljivo čeka svoj zadatak u grupi. Prvo rješava zadatak sama, a ukoliko ne razumije traži pomoć u grupi. Ukoliko riješi zadatak želi da ga odmah prezentira podižući ruku. Kada dobije pohvalu veoma je radosna i traži da radi drugi zadatak. Voli pohvale i to je veoma motiviše na rad.

Pomaže pri rasporemanju stolova, a ukoliko se neki od učenika nedolično ponaša, uz komentar da nije u redu upire prst na njega.

Poslušna je ako se zamoli da uradi neki zadatak ali nevoljno uradi ako bude naređeno. Nastoji da bude tačna i traži da i drugi budu tačni.

Voli likovnu kulturu, piše uredno, polako sitnim slovima sa objašnjenjem da joj sve bude napisano na jednoj strani.

Zbog niza pozitivnih osobina u odjeljenju je prihvaćena i stekla uvažavanje od drugih učenika. .

Izveštaj učiteljice pri upisu u treći razred učenika M.S.

Učenik: **M.S.**
Dob: 10 godina
Odjeljenje: a

Rođen: 23.09. 1994. god.
Razred: III (treći)
Škola: OŠ “ Simin Han”, Tuzla

M.S. je rođen 1994. Godine u Tuzli I živi u jednogeneracijskoj porodici domicilnog porijekla koja broji 4 člana. Stambene I materijalne prilike su zadovoljavajuće, a higijenske I kulturne navike razvijene.

Učenik ima dijagnozu umjerena mentalna retardacija. U predškolskom dobu nije pohađao predškolske ustanove ali je bio obuhvaćen logopedskim tretmanom u zdravstvenim ustanovama.

S. je nesamostalan, često pokazuje veliku zavisnost od odraslih osoba u svojoj okolini. Govor mu je veoma nerazumljiv jer ne izgovara oko 15 glasova, što mu predstavlja veliku barijeru u komunikaciji sa vršnjacima. U radu s njim je potrebna dosljednost jer mu je pažnja kratkotrajna I motivacija povremena. te brzo odustaje od postavljenog zadatka.

Na početku školovanja je odbijao bilo kakav kontakt sa nepoznatim osobama i nije htio ući u razred 20 dana početkom nastave. U toku prvog I drugog razreda mama je bila obavezna da sjedi u razredu, što se nastavilo i početkom ove školske godine. Jedan od prioriteta rada ove godine će biti osamostaljivanje I razvoj samopoštovanja. Danas ravnopravno učestvuje u većini aktivnosti u razredu.

Prilagođeni edukacijski program za učenika N.N.

Učenik: **N.N.**
 Dob: 10 godina
 Odjeljenje: a

Rođen: x.x.xxxx
 Razred: III (treći)
 Škola xxxxxx

PREDMET: Bosanski, Hrvatski i Srpski jezik i književnost

Područje/Godišnji ciljevi I kratkoročni instruktivni ciljevi	Sadašnji nivo uspjeha	Procedura	Postignuća
	<p>S. može slušati čitanje priče, ne želi učestvovati u analizi djela ali rado kroz pripremljene ilustracije prati tok događaja, uočava likove I njihove osobine.</p> <p>S. zna sva štampana velika slova, čita sa razumijevanjem pročitano ali ima jake jezičke teškoće koje ne dozvoljavaju da ga okolina razumije.</p> <p>S. zna pisati ali je veoma lijep I teško ga je pridobiti na saradnju.</p> <p>S. odgovara jedino na poticaj I stalnu angažovanost nastavnika ili majke. Uspješno radi posebno pripremljene nastavne listiće.</p> <p>S. za sada u ovim oblastima ne može ništa samostalno raditi iako odgovara na poticaje tipa – šta sada trebaš uraditi (veliko slovo, tačka.....)</p>	<p>Posebno prilagoditi analizu teksta, početi sa slikovnim prikazom priče I lika, te postepeno zahtijevati da sam pokuša prepričati šta je čuo, vidio, e koga je "upoznao" te dali mu se postupci tog lika dopadaju ili ne.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koristiti metode koje doprinose usvajanju čitanja I pisanja kao što su metoda prirodnih glasova, fonomimička metoda, fonetička metoda, glasovno analitičko-sintetička metoda, metoda globalnog čitanja I sl. - Stalna vježba s logopedom - slikovno prikazivanje riječi, iskoristiti na postepeno uvezivanje u proste, a potom I prosto-proširene rečenice. - čitati kratke tekstove (po potrebi sažete duže tekstove), koje će moći razumjeti I sa uspjehom prepričati. - što češće pisanje po diktatu - prepisivanje njemu zanimljivih priča (iz slikovnice). <p>Gramatičke vježbe za sad raditi samo usmeno uz jasno definisanja pitanja.</p> <ul style="list-style-type: none"> - raditi vježbe u kojima će S. vršiti povezivanje sličica tipa: ko šta radi, kakav je ko, čije je što. - Motivirati ga da razgovara o doživljajima u školi I van nje, o aktuelnim zbivanjima I doživljajima poslije posmatranja pojava ili događaja, pričanje priča, bajki, šala, prepričavanje TV emisija - Organizovati aktivnosti u kojima će S. mimikom, gestama, riječima improvizirati neku situaciju. - stalno ga poticati na razgovor o njemu drugim dječijim emisijama sa težištem na likove, njihove postupke kao I na njihov vlastiti stav preme tim likovima, njihovim postupcima 	

Izvjestaj o postignuću u učenju za učenika N.N. za prvo polugodište

UČENICKI DOSJE

UČENIK: N.N.

RAZRED: III

ODJELJENJE: „a”

Na kraju prvog polugodišta, trećeg razreda, pokazao slijedeći uspjeh:

N.N. prati nastavu po prilagođenom individualnom edukacijskom programu. S obzirom na postavljene zadatke N.N. je solidno savladao poznavanje svih štampanih slova, čitanje velikih štampanih slova kao i pisanje u obliku diktata i pismene vježbe.

U slijedećem periodu pažnju treba usmjeriti na njegovo usmeno izražavanje. U ovoj oblasti je u ovoj školskoj godini imao značajnog napretka.

Savladao je brojnost skupa, ovladao čitanjem i pisanjem brojeva do deset, ovladao pojmovima više-manje, sabiranje-oduzimanje.

U narednom periodu pažnju bi trebalo usmjeriti samostalnom radu unutar ovladanih pojmova.

N.N. prati nastavu, u oblasti prirode i društva, učestvuje u radu ali ne želi reprodukovati naučeno ukoliko to nije iznuđeno od njega.

U narednom periodu treba mu davati više prilike da u spontanom razgovoru kaže što više onoga što je naučio u okviru redovnog programa.

Rado učestvuje u svim aktivnostima razreda, uspijeva reprodukovati naučeno te se može reći da u potpunosti prati predviđeni program rada.

U oblasti likovne kulture N. pokazuje veliki napredak. Sada je u stanju da prati liniju, boji unutar nje, pravilno koristi boje.

U narednom periodu treba raditi na tome da samostalno uradi crtež po zadanoj temi.

Rado učestvuje u svim aktivnostima nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, naročito onim koje su vezane za rad s loptom. U predhodnom periodu je došlo do velikog pomaka. Sada koordinirano baca i hvata loptu, odbacuje je reketom, pogađa cilj.

U narednom periodu je za očekivati da se potpuno uključi u rad tjelesnog odgoja.

Treba napomenuti da je u početku svog školovanja bio nesamostalan i nastavu pratio samo zu majčino prisustvo, imao problema u adaptaciji i nerado prihvatao nepoznate ljude i prostore.

U skorije vrijeme je počeo slobodnije da komunicira tako da se može reći da polako prevazilazi taj problem i da samoinicijativno pokreće komunikaciju sa skoro svim osobama koje sreće u radnom prostoru/školi što ukazuje na činjenicu da je prisustvo vršnjaka imalo velikog značaja na njegov proces socijalizacije.

Za očekivati je da će u narednom periodu sve češće prihvatiti obaveze te da će uskoro ravnopravno učestvovati u radu sa svojim vršnjacima, a u okviru svojim mogućnosti.

Opšti uspjeh učenika je - odličan.

Primjer pripreme za čas iz predmeta Bosanski, Hrvatski i Srpski jezik i književnost za učenika N.N.

Nastavni predmet: Bosanski, Hrvatski i Srpski jezik i književnost

Razred: III (treći)

Nastavna jedinica: Rečenica

Tip časa: Utvrđivanje

Nastavne metode: verbalno-tekstualne, demonstrativne

Oblici nastavnog rada: frontalni, individualni i grupni

Ciljevi nastavnog sata:

***obrazovni**-utvrđivanje usvojenog znanja i primjena na nove primjere i nepoznate situacije

***odgojni**-razvijanje navika za samostalnost i grupni rad, odgovornost za rad, tačnost, preciznost, urednost, sistematičnost i konciznost u usmenom i pismenom izražavanju

***funkcionalni**-razvijanje mišljenja i logičkog zaključivanja, kreativnost, upornost i istrajnost u radu

- Tok časa

- Uvodni dio časa

S djecom uraditi njima već poznatu igru pantomime; nekoliko učenika izađe i dogovori se o tome šta će odglumiti dok ostali učenici koji su ostali u učionici napišu njihova imena na tabli. *N. će biti u grupi učenika koji glume*). „Glumci” odglume zamišljenu radnju, djeca pogađaju te pored odgovarajućeg imena dopišu radnju. Tako dobijemo nekoliko rečenica, a potom ponovimo šta je rečenica i koji su njeni osnovni dijelovi

- Glavni dio časa

Rad u grupi:

1. Dopisi subjekte

Dopiši subjekte:

_____	mijauče.
_____	juri.
_____	pliva.
_____	šuta loptu.
_____	nosi šešir.
_____	posmatra.

N.N.. piše riječi pored sličice (nastavni listić br. 1)

2. Poveži subjekte i predikate. Dobit ćeš rečenice

Trošnje	su odletjele
Vode	je stegao
Lasfe	su procvjetale
Mraz	su nadošle
Slavujak	su izbeharale
Čiklame	pjeva
Zeko	je došao
Učitelj	izvire
Voda	je pobjegao

N.N. ima nastavni listić broj 2. (radi prvi zadatak)

3. Sastavi proste rečenice u kojima će subjekti biti riječi dječak, ptica, zima

N.N. radi drugi zadatak nastavnog listića broj 2.

4. Napiši prostim rečenicama šta vidiš na slici:

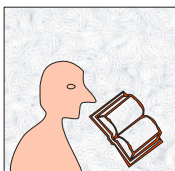
N.N. ima nastavni listić broj 3.

Slijedi prezentacija rada grupe, N.N.. učestvuje u prezentaciji onim dijelovima zadatka kojeg je imao na svojim nastavnim listićima.

-Završni dio časa

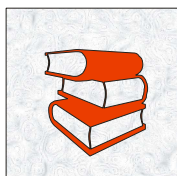
Individualni rad učenika-nastavni listić broj 45. (Nastavni listovi zu čitanku-Z. Hubijar)

N.N. radi samo prvi zadatak.

PITANJE ZA UČESNIKE

1. Kako procjenjujete nivo učenikovog ovladavanje gradivom i područje najbližih mogućnosti za učenje i razvoj?
2. Kako procijeniti strategije učenja, nastavne metode i organizaciju razreda?
3. U odnosu na datu (korsićeći tebele na stranicama 39 i 40) i na upućenu lirturu, sačinite prilagođeni program iz svih predemta u odnosu na konkretno dijete

LITERATURA KOJA SADRŽI PODATKE

Preporučujemo:

1. Hrnjica S (2004) Škola po meri deteta. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta
2. Grupa autora OŠ»Simin Han» Put ka inkluzivnoj školi .Prvi model-iskustvo iz prakse.(2005) Tuzla: Osnovna škola «Simin Han»
3. Ivančić Đ i Stančić Z (1997) Planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada za učenike usporenog kognitivnog razvoja u redovnoj osnovnoj školi.
4. Ivančić Đ (1996) Didaktičko-metodički aspekti u radu s učenicima s posebnim potrebama. U: Odgoj i osnovno školovanje djece s teškoćama u razvoju
5. Stančić Z i Ivančić Đ (1999) Nastavnik, čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju učenika usporenog kognitivnog razvoja. Rijeka: Filozofski fakultet, str. 469-482
6. Vicić M i Levandovski D (1984) Specifični metodički aspekti odgojno-obrazovnog rada s mentalno retardiranom djecom. U: Odgojno-obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju. Zagreb: Savez društava defektologa Hrvatske, str. 41-49

PRAĆENJE I OCJENJIVANJE NAPRETKA UČENIKA

„NIJE NIŠTA POSEBNO BITI
BOLJI OD DRUGIH.
ISTINSKA POSEBNOST JE
PREVAZIĆI SEBE.“

Učenici

Provjeravanje učenika tokom nastavnog procesa, u ostvarivanju zadataka nastavnog predmeta ili područja, pretpostavlja uočavanje, utvrđivanje i vrednovanje učenikovih postignuća (uspjeha, neuspjeha), razine usvojenosti znanja, vještina i navika, sudjelovanja prilikom procesa učenja stečenih sposobnosti i vještina u primjeni naučenog u svakodnevnim situacijama.

Načini i oblici provjeravanja moraju biti primjereni učeniku i njegovim specifičnostima, djelovati afirmativno i poticajno na učenike, kako bi kvalitetno iskoristili očuvane sposobnosti i razvili nove. Moraju se ostvariti tako da djeluju i na razvoj sposobnosti samoocjenjivanja.

Praćenje i ocjenjivanje učenikovih znanja i naučenih vještina u funkciji je procjenjivanja primjerenosti prilagođenog programa s obzirom na objektivne i subjektivne okolnosti učenika i zadovoljavanje njegovih specifičnih potreba.

Praćenje i ocjenjivanje napredka učenika iz nastavnih predmeta je stalan i sastavni dio odgojno-obrazovnog postupka koji ima više funkcija:

- **praćenja, koje se odnosi na sve korake odgojno-obrazovnog rada:** obradu novog gradiva, uvježbavanje, ponavljanje i provjeravanje;
  - **provjeravanje** naučenog provodi se: usmeno i pismeno, individualno i grupno uz prilagođavanje zahtjeva sposobnostima učenika
  - **načini i oblici provjeravanja trebaju motivaciono djelovati na učenike.** Na odabranim sadržajima učenici bi trebali stjecati funkcionalna znanja i razvijati sposobnost samoocjenjivanja;
  - **ocjenjivanje treba biti opisno i brojčano** (od 1-5) u odnosu na nivo stečenog znanja unutar pojedinog nastavnog predmeta. (znanje prisjećanja, prepoznavanja, reprodukcije, operativnosti i kreativnosti);
- Ocjena treba:
- da bude **objektivna i pouzdana** mjera napredovanja učenika u savladavanju nastavnog plana i programa (i u slučaju prilagođenog programa);
  - da učenike obavještava **redovno** o postignuću;
  - da podstiče na **aktivan odnos** prema nastavnim i drugim oblicima obrazovno-odgojnog rada i učenja;
  - da je pokazatelj efikasnosti rada **nastavnika i škole.**

SVRHA OCJENJIVANJA

- Razumiju svrhu učenja
- Imaju jasnu povratnu informaciju o svom napredovanju
- Postaju svjesni svoga znanja i stiču kontrolu nad procesom učenja
- Znaju da postavljaju sopstvene ciljeve
- Postaju samostalni u procesu učenja

- Prate napredovanje svih učenika u odnosu na postavljene ciljeve
- Efikasnije usmjeravaju svoje podučavanje
- Određuju kojim učenicima je potrebna i kakva podrška

- Prate postignuća u obrazovanju
- Prate uspješnost u postizanju ciljeva
- Planiraju proces promjena i unapređivanja

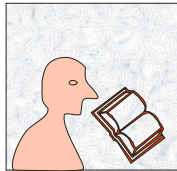
v

- **finalna procjena treba se temeljiti na kontinuiranom praćenju napredovanja** učenika, a može se iskazati u obliku izvještaja po pojedinim obrazovnim razdobljima;
- **na osnovu izvještaja dolazi do izmjene i dopune prilagođavanja programa,** odnosno, u slučaju uspješnosti donosi se zaključak da više nije potrebno programe prilagođavati.

Pojedina vrsta teškoće koju učenik ima (koja zahtijeva podršku), i njihove posljedice na psihofizički razvoj nalažu i određene načine primjene praćenja, provjeravanja, ispitivanja i ocjenjivanja, prvenstveno, uzimajući u obzir intelektualne (mentalne) sposobnosti i mogućnosti učenika i mogući način komuniciranja -

izražavanja (usmeno, pismeno, gestom, praktičnom radom i sl.), usko je vezan s prilagođenim programom.

O praćenju učenika vodi se određena dokumentacija i evidencija o cijelom toku odgojno-obrazovnog (rehabilitacijskog) procesa. Najčešće je to dosije učenika, u sklopu kojeg se, uz ostalu evidenciju (zapisi, bilječke o zapažanju, crteži, fotografije, audio i video zapisi, kontrolne liste, razvojne skale, testovi), pravi izvještaj na kraju školske godine ili, po potrebi, češće u toku godine.

ZADATAK

1. U obliku eseja osvrnite se na citat „Nije ništa posebno biti bolji od drugih. Istinska posebnost je prevazići sebe.“, koji su dali učenici jedne srednje škole.

---

2. Navedite vaše iskustvo kada se uspješnost u učenju nije pokazalo kao mjerilo uspješnosti u profesionalnom postignuću!

Literatura

1. Bognar L i Matijević M (1993) Didaktika. Zagreb: Školska knjiga
Hrvatskom kongresu dječije i adolescentne psihijatrije, Zagreb, 22-24 svibanj.
Stančić Z i Ivančić Đ (2005) Podrška edukacijskoj uspješnosti učenika s posebnim obrazovnim potrebama. Priručnik seminara „Inkluzivna škola“
Brčko: Udruženje „Inkluzija“
2. Suzić N i Tunjić V (2001) Školsko postignuće i aspiracije roditelja. Pedagoška stvarnost 1-2, 28-44

PRILOZI:

1. Lista „Prilagođeni edukativni program“
2. Tabele za prilagođavanje nastavnog programa

INDIVIDUALNI PRILAGOĐENI EDUKATIVNI PROGRAM

Osnovna škola: _____

Prezime i ime učenika: _____ datum rođenja _____

Razred. _____ odjeljenje: _____

1. Identifikacione posebne potrebe djeteta (kognitivne, konativne, emocionalne i socijalne)

---

2. Postojeći nivo razvoja i postignuća učenika:

---

3. Godišnji ciljevi odgoja i obrazovanja

---

4. Kratkoročni ciljevi

---

5. Službe koje treba uključiti

---

6. Kriteriji i procedure praćenja i napredovanja

---

7. Program aktivnosti u porodici i zajednici

PRILAGOĐAVANJE NASTAVNOG PROGRAMA
Bosanski, Hrvatski i Srpski jezik i književnost

Prezime i ime učenika	Sadržaji koje treba usvojiti	Vremenski okvir	Dugoročni ciljevi i zadaci	Kratkoročni ciljevi i zadaci	Didaktičko metodički oblici rada	Sredstva rada i didaktički materijal	Podsticaji i najprikladniji izvori znanja
Razred:							
Prezime i ime nastavnika							
Stručni tim za izradu P.E.P. 1. 2. 3. 4.							
Napomene i preporuke							

